

Vestfoldbanen
q625.11:
351.853NSB

MODERNISERING AV
VESTFOLDBANEN

KONSEKVENSER FOR
KULTURMINNENE

VE - ØDEGÅRDEN

SUPPLEMENT TIL
RAPPORT FOR

SANDE

FYLKESKULTURSJEFEN I VESTFOLD
FOR
NSB BANE REGION SØR
NOVEMBER 1994

FASE 2

SKINNER OG MINNER

KULTURMINNEPROSJEKT VESTFOLDBANEN
Oppdrag for NSB BANE REGION SØR

Vestfold Fylkeskommune v. Fylkeskultursjefen
Roslands Arkitektkontor AS
Øvre Langgate 71
3100 Tønsberg
Tlf. 33 31 21 15
Fax 33 31 21 43

Forord supplement til Sande-rapporten

Da Kulturminneprosjekt Vestfoldbanen november 1993 leverte sin rapport for Sande, gikk et parselldele ved Holm. På denne måten ble området mellom Holm og kommunegrensen noe lenger sør ikke omtalt i denne rapporten.

Vi har derfor vedlagt kopiert opp en kulturmiljø- og konfliktvurderinger for kulturmiljøet Ve - Ødegården. For de som har finlest prosjektets Sande-rapport vil det være en viss overlapping mellom dette supplementet og den tidligere rapporten.

Dette kulturmiljøet er hentet fra en foreløpig utgave av prosjektets rapport for strekningen Holm - Nykirke.

Tønsberg 04.10.94

Kulturmiljø 0713-04

Ve - Ødegården

Innholdsoversikt

side

OVERSIKTSDATA	19
HISTORIKK OG BESKRIVELSE	21
GENERELLE TREKK	21
<i>Tidlig bosetning</i>	21
<i>Dagens gårder</i>	22
<i>Utmarksressursene</i>	23
<i>Lokale utmarksveier</i>	24
<i>Allfarveier</i>	25
<i>Gamle bryggeanlegg</i>	26
<i>Bolig- og fritidsbebyggelse</i>	26
<i>Skoler</i>	26
<i>Krigsminner</i>	27
GÅRDER OG STEDER	27
<i>Ve</i>	27
<i>Plassbebyggelsen på Ve</i>	28
<i>Holm</i>	28
<i>Skjervik</i>	29
<i>Ytre Berg</i>	30
VURDERING	31
VIRKNING OG KONFLIKTVURDERING	32
<i>Alternativene</i>	32
<i>Alternativ D3-(E1)</i>	32
<i>Alternativ D4a-(E1)</i>	33
<i>Alternativ D4b-(E1)</i>	33
<i>Alternativ D4c-(E2)</i>	34
<i>Jernbanen som kulturminne</i>	34
KONKLUSJON	34

Kulturmiljø 0713-04

Ve - Ødegården

KOMMUNE

Sande

TRASÉALTERNATIVER

D3 (- E1) Østlig daglinje Ve - Holm - Skjerviklia
 D4a (- E1) Daglinje Veshagan - Holm - Skerviklia
 D4b (- E1) Daglinje Veshagan -- tunnel i Veås
 - daglinje i Skjerviklia til tunnelpåhogg
 D4c (- E2) Daglinje Veshagan -- tunnel i Veås
 - nordligere tunnelpåhogg

KARTBLAD

Økonomisk kartverk: CJ 036-5-2, CJ 037-5-4

GÅRDSNUMMER

Prosjektkart HN1

1	Berg ytre	4	Søndre Ve
2	Skjervik	5	Mellom Ve
3	Holm	6	Lille Ve

FØRREFORMATORISKE
LOKALITETER

0713/04/CJ 037-5-4/00002	funnsted
0713/04/CJ 037-5-4/00003	funnsted
0713/04/CJ 037-5-4/00008	skattefunn
0713/04/CJ 037-5-4/00009	gravhaug
0713/04/CJ 037-5-4/00010	funnsted
0713/04/CJ 037-5-4/00011	løsfunn
0713/04/CJ 037-5-4/00012	løsfunn
0713/04/CJ 037-5-4/00013	steinalderlokalitet
0713/04/CJ 037-5-4/00014	løsfunn
0713/04/CJ 037-5-4/00015	vegetasjonsmerker
0713/04/CJ 036-5-2/00002	vegetasjonsmerker

NYERE TIDS LOKALITETER

0713-04-01	Nordre Holm	0713-04-07	Eikelund
0713-04-02	Holm (3/1)	0713-04-08	Skogly - Fegata
0713-04-04	Holm (3/2)	0713-04-11	Lindengstua
0713-04-05	Ve-tuna	0713-04-12	Skjervik (2/2 og 2/5)
0713-04-06	Bergan-Ve	0713-04-13	Skjervik (2/1)
		0713-04-14	Holm skole

AVGRENSNING

Kulturmiljøet avgrenses i sør av kommunegrensa mot Holmestrand, i nord av de åpne slettene nord for Ve-bebyggelsen, i øst av Sandebukta og i vest av bratthenget til de store åsene og utmarksområdene vest for Sande. Kulturmiljøet har en klar geografisk avgrensning unntatt i nord, hvor Ve-gårdenes innmark glir over i Sandesletta, og det er mange berøringspunkter med hensyn til eiendomshistorien nabogårdene imellom.

VERNESTATUS

automatisk fredete kulturminner

Det er automatisk fredete kulturminner på Lille Ve (6/1, 7/4, 8/2), søndre Ve (4/3), Berg ytre (1/1) og Skjervik (2/2, 16, 31, 35, 36).

kommuneplanen

Hele landområdet fra Sandebukta til Sandeelva og Vesleelva, med avgrensning i vest av E 18, er etter Kommuneplan for Sande vist som båndlagt område, planlagt vernet etter naturvernloven. Området strekker seg sørover på vestsida av E 18 et stykke forbi søndre Ve (4/8).

NATURGRUNNLAG OG AREALBRUK

Området omfatter kysten langs vestsida av Sandebukta. De skogkleddede åsene som omgir Sande-bygda går over i et langt steilere klippelandskap sørover kysten. Det brede, flate elveslette- og fjordbunnlandskapet på Sandesletta smalner gradvis sørover til en smal tarm under fjellveggen. Kysten og fjellveggen avgrenser landskapsrommet, som i hovedsak er preget av åkerbruk. Jordsmonnet består for det meste av marine avsetninger. Dette leirlaget med dekke av matjord er flatt ved Ve og mer bølgende småkupert sør for Holm - hvor enkelte bekkefar fra åsen i vest har grav ut ravedaler vest-øst. Fjellgrunnen stikker flere steder opp i dagen i langstrakte høydedrag og koller orientert nord-sør, som strandlinja og fjellveggen i vest. Et slikt høydedrag følger strandsonen. Andre ligger som løst sammenhengende belter av øyer eller store såkalte åkerholmer i jordveien. Gårdsbebyggelsen er i hovedsak lokalisert til disse åkerholmene.

Arealbruken er i dag preget av jordbruk, et relativt stort innslag av fritidsbebyggelse, boligbebyggelse og samferdsel. E18 og en eldre trasé av hovedveien, samt Vestfoldbanen følger denne smale korridoren langs Sandebukta. Rekreasjon og fritid med basis i badeliv og fiske preger utnyttelsen av strandsonen i stor grad. Åsen i vest er utmark.

Historikk og beskrivelse

GENERELLE TREKK

Tidlig bosetning

Historien om den eldste bosetningen bygger i stor grad på registrerte fornminner og arkeologiske funn. Innenfor dette kulturmiljøet er det registrert svært få faste fornminner. Men vi kjenner imidlertid til at det på flere av gårdene her er gjort gjenstandsfunn fra ulike perioder av forhistorien. Flere av gårdene er også nevnt i skriftlige kilder fra middelalderen og på minst to av dem er det gjort gjenstandsfunn som kan dateres til denne perioden.

steinalderbosetning

De eldste sporene etter en menneskelig aktivitet i området skriver seg trolig fra yngre steinalder. Den gang vannet sto 20-25 høyere enn i dag og skjærgården bestod av nes, øyer og holmer. Området vest for Holm stasjon var f.eks. et framstikkende nes med en lun vik mot sør, beskyttet av en mer værhard tange mot nord. Lenger sør, rett nord for hyttebebyggelsen på Ødegården, og omkring Berg dannet landskapet lune lokaliteter hvor det kan ha vært fint for steinaldermenneskene å bo. Ressurstilfanget på slike kystboplasser har nok i stor grad kommet fra et fiskerikt farvann hvor det også har vært god tilgang på sjøfugl og havpattedyr. Hvorvidt disse menneskene livnærte seg av fangst og fiske alene vet vi foreløpig lite om, Løsfunnene kan peke i retning av at menneskene som bodde her i yngre steinalder også har vært tidlige jordbrukere.

jernalderbosetning

Hvor jernalderens gårdsbosetning lå i dette området vet vi foreløpig svært lite om. Vi har ikke registrert spor etter denne bosetningen i form av husrester. Det er imidlertid sannsynlig å tenke seg at datidas gårder har ligget på de samme iøynefallende nord-sør-gående høyderykkene, der også dagens bosetning ligger. I slike fulldyrka jordbruksområder vil sporene etter menneskelige aktiviteter i forhistorisk tid ofte være betydelig redusert. Allikevel kan man ikke se bort i fra at det fremdeles finnes boplassspor og graver bevart under dagens åkerjord.

gravfunn

De jernalderfunn vi har kjennskap til fra dette kulturmiljøet mangler i de fleste tilfeller nøyaktige opplysninger om funnsteder og funnkontekster, og dette vanskeliggjør forståelsen av bosetningshistorien i området. Andre steder i Vestfold finnes gravfelter som ofte indikerer fast bosetning, men det er ikke registrert her. Vi vet imidlertid at et stort manssgravfunn skriver seg fra Skjervik, så det har sikkert ligget gravhauger her tidligere. Disse er trolig blitt fjernet i nyere tid. Kanskje kan vi spore en del av de fjernede gravhaugene i forbindelse med flyfotograferinger av vegatsjonsmerker i dyrkamark. Både på Skjervik og på Berg fotograferte vi i 1993 ringer i åkrene som vi foreløpig tolker som fotgrøftene i overpløyde gravhauger.

kultisk samlingssted?

Visse områder markerer seg ofte som mer spesielle enn andre. Innenfor dette kulturmiljøet står Ve i en slik posisjon. Ved siden av at man her har funnet et skattefunn fra vikingtid, er tolkningen av gårdsnavnet Ve - helligdom eller hellig sted særlig interessant. Funnene på stedet gir imidlertid ikke sikre antydninger om dette stedet har vært en kultisk samlingsplass i forhistorisk tid. Til det er de for få og kunnskapen om funnforholdene

svært mangelfull. Området peker seg imidlertid ut som svært interessant i forskningssammenheng.

Dagens gårder

Områdets gårder slik de ligger i dag, er resultat av en lang utviklingshistorie som bare delvis er kjent. Historien inneholder delinger og sammenlåinger av gårder. Tidligere gårder har forsvunnet, og bare navna lever videre. Jordstykker har skiftet eiere, enten gjennom kjøp og salg eller ved jordskifte. Områder som tidligere enten var eng eller skogsområder er oppdyrka til åker i nyere tid.

gårdsnavna

Kulturmiljøet omfatter i dag de fire navegårdene Ve, Holm, Skjervik og ytre Berg. Om gårdsnavnet Ve er kulturelt betinget, så er de andre trolig naturbeskrivende. *Holm* kan være en grønn flekk eller fjell i dagen i åkeren, en åkerholme - og slike er det mange av i området. *Skjervik* er trolig sammensatt av skjær og vik. Trolig er det Skjervikbukta som ligger straks nedenfor gården som ha gitt den dens navn. Vi finner gårdsbebyggelsen til *ytre Berg* på den mest markante av de oppstikkende bergryggene i området, og det er rimelig å tro at det er denne som er bakgrunn for gårdsnavnet. Ytre er en matrikkeltilføyelse for å skille den fra gården Berg nord i Sande-bygda.

forsvunne gårder

Noen av gårdene som har forsvunnet kjenner vi navna til. På lille Ve er det en åkerholme med kilde og mulige tufter rett nord for Ve-tunet. Den kalles *Øy-Åsnes*, og kan ha bakgrunn i et øde bruk under nabogården i nord, Åsnes. *Kleppan*, som var selvstendig gård i middelalderen, og ble trolig lagt øde etter svartedauden. I etterreformatork tid er den blitt delt mellom Ve og Holm. Navnet Kleppan kan ha utgangspunkt i *kleppr* som betyr fjellknatter. Navnet beskriver altså karakteristiske landskapselementer i området, i likhet med Holm og Berg. Et delekart fra 1737 mellom Holm og Ve knytter Kleppan til området øst for bebyggelsen på disse gårdene, der det nyere bruket Eikelund ligger i dag.

Sakserud

Sakserud og Halsen er navn på to ødegårder som nevnes sammen med Skjervik og Holm på 1600-tallet og seinere. Sakserud var gård i middelalderen. Sakserud er et rud-navn sammensatt med mannsnavnet *Saxi*, og hører trolig hjemme i kristen middelalder. Sakserud-navnet lever videre i Sakserudvika sør for Holmsåsen, og er dessuten knyttet til området ved Holm stasjon. Nord for stasjonen er det nok en ubebygde åkerholme med kilde eller brønn, og kanskje kan denne knyttes til Sakserud? Sør for Berg, mot kommunegrensa, er et ganske stort område som kalles *Ødegården*. Dette området er i dag er matrikulert under Holm og Skjervik, selv om det ikke er arealmessig sammenheng. Det er derfor rimelig å tro at det har ligget en gård her en gang som har blitt delt mellom disse to gårdene. Det er ikke urimelig at dette var *Halsen*. Navnet Halsen knyttes i dag til noen utstikkende svaberg sør for det store hyttefeltet, i uttalt *hørsjen*. Trolig kan «Herserenna» vest i åsen også knyttes til stedsnavnet Halsen. Rygh knytter stedsnavn med *hals* til landskapsskillende former, bl.a. til lavere høyder som springer fram fra større. Hele hytteområdet *Øgarn* kan ses som et slikt framspring under Holmestrand-massivet. Området utgjør samtidig gårdenes og Sande-bygdas avgrensning mot sør.

eiendommer og bruksdelinger

Ve, Skjervik, Kleppan og Sakserud er kjent fra skriftlige kilder fra ca 1400, Holm fra 1593 og Berg og Halsen fra 1668.

Gårdene i området kom tidlig i bondeie, flere av bruka trolig alt fra 1600-tallet. Ve er i dag den største gården og delt i flere bruk. Her har delinga i to eller tre trolig svært lange tradisjoner. Også Holm og Skjervik framstår

i dag med flere bruk og driftsenheter, men her har dagens bilde sin bakgrunn i bruksdelinger fra 1830-tallet. Før den tid var det trolig kun ett gårdsbruk på hver av disse gårdene. Gårdsbruket Berg har etter det en vet forblitt udelt. Et småbruk kalt Ødegården ble fradelte Skjervik i 1821.

Utover 1800-tallet kom det flere gårdsdelinger slikt at det i dag er et jevn belte med gårdsbebyggelse i det sentrale området fra Ve til Berg. I tillegg har det fra slutten av 1800-tallet skjedd en utstrakt fradeling av småbruk, boligeiendommer og tomter for fritidsbebyggelse. Disse er i hovedsak lokalisert langs den gamle hovedveien, i liten grad til de eldre tunområdene.

gårdslandskapet

Eldre kart viser at områdets hovedstrukturer når det gjelder gårdsbebyggelse, ferdsel og småhusbebyggelse har dype tradisjoner. Gårdseiendommene ligger som parallelle teiger orientert øst-vest slik at de fleste bruka har arealer fra sjøen til åskanten. Ve har også skog videre oppover i åsen. Innmarka nyttes i dag hovedsakelig til korn- og noe grønnsaksdyrking. Både jernbanen og E18 går på tvers av eiendommene og stykker dem opp. Jordene inn mot åskanten bærer enkelte steder preg av moderat bakkeplanering og noen bekkefar har blitt lukket. Men særlig på Skjervik deles innmarka av ravedaler som fremdeles er relativt åpne etter tradisjonell beitebruk. I randsonen mellom fjellveggen og innmarka er det frodig skog hvor det før var beitehager.

gårdsbebyggelsen

Den eldste gårdsbebyggelsen ligger på det beltet av fjellknauser eller åkerholmer som løper omtrent midt i jordbruksområdet. Bebyggelsen er orientert samme vei som knausene de ligger på og understreker landskapets nord-sør-gående linjedrag. Tunformene er tilnærmede firkanttun, men naturlig nok ofte langsstrukne. De reneste firkanttuna finner vi på Bergan-ve og søndre Holm. Fordi den eldste gårdsbebyggelsen er lokalisert til de oppstikkende bergnabbene ligger hovedtuna relativt samlet. Ve-gårdene har det tetteste bygningsmiljøet, med flere bruk samlet i en *tunklynge*. Gårdsbebyggelsen viser samlet stor spredning i alder og typer. Det er særlig de gamle våningshusa på Ve som gir denne dimensjonen til kulturmiljøet, men også gamle driftsbygninger på Ve og Skjervik.

husmannsplasser

Det har vært mange husmannsplasser til gårdene i dette området, særlig under Ve. De har vært lokalisert i ytterkant av innmarka, særlig langs stranda og den gamle kongeveien, men også under åsen i vest og innover i skogen, slik som på Holm og Ve. Det viktigste livsgrunnlaget for disse var nok gitt av virksomheter knyttet til ferdselen, skogbruket og fjorden. En annen forutsetning kan ha vært de relativt store arealene som lå under gårdene. Noen av plassene kan ha hatt sin bakgrunn i gamle ødegårder.

Utmarksressursene

matrikulert under Ve

På innsida av den steile fjellveggen er det store sammenhengende områder med skog og utmark. Utmarksområdene har hatt stor betydning langt tilbake. Den eldre eiendomshistorien knytter det meste av utmarksområdene til Ve. Alt areal fra platåkanten og innover mot kommunegrensa er matrikulert under Ve-gårdene. Unntatt er skoggården Oreberg som ligger vest for Ve. Den steile fjellkanten øverst i bratthenget bak Holm, Skjervik og Berg setter en naturlig begrensning for tilgjengeligheten til utmarksressursene for disse gårdene. Gårdenes eiendomsgrense følger fjellkanten mot Veskogen. Det er ikke kjent seter under Holm og Skjervik, men Berg har hatt en seter inne i kanten av utmarka sørvest for gården, på grunn matrikulert under søndre Ve. Det skal ikke ha stått seterhus her i dette århundret, men setervollen skal kunne la seg påvise. Den er avmerket på kart fra

1825 og 1893. Det er først og fremst under Ve at seterdrift er dokumentert. Ve-gårdene hadde sine seterområder ved Orebergvannet. De gamle seterhusa skal i dag være erstattet med hytter.

handelsskog

Mye av den store Veskogen har vært handelsskog og har skiftet eiere ofte. Dette gjelder blant annet store deler av søndre Ve-skogen som ligger bak Skjervik, Holm og ytre Berg Under første verdenskrig, da denne eiendommen lå under gården Bringaker i Botne, ble det drevet storhogst her. All skog, både bartrær og lauvtrær, ble avvirket. *Bringakersetra* ble bygd da, ikke som seter, men skogshusvære for tømmerhoggere. Her står fortsatt koie og stall, et stykke sør for den gamle Bergsetra. (Seternavnet skal Bringakersetra ha fått i seinere tiders turist-sammenheng.) Før andre verdenskrig ble skogen i dette området knyttet til Skjervik (bnr 2) ved salg.

isrenna ved Skarsbekken

Som så mange andre steder langs Oslofjorden har vannene i området vært utnyttet i den iseksporten som blomstret opp etter 1850. Det ble skåret is på Orebergvannet. Isen ble ført ned fra skogen i ei renne langs Skarsbekken og lagret for utskipping i ishus på Holmsåsen. Driften skal være opphørt før 1900. Langs isrenna er det gravd ny vannledning, så sporene etter den er borte. Men navnet *Isrenna* lever fortsatt, og i området skal det ligge drivhjul og vaier fra denne virksomheten.

lia

Foten av bratthenget og lia opp mot fjellet er utmarksområder som har vært matrikulert under de enkelte gårdene. Dessuten hadde Skjervik og Holm utmarksressurser i Ødegården. Både der og i liene var det viktige beiteressurser og skog både til tømmer, ved og gjerdefang. Fordelingen av disse ressursene ved seinere bruksdelinger synes å ha fulgt det vanlige utviklingen fra sameie og felles bruksrettigheter til utskifting i avgrensede eiendomsenheter. Ikke alle gårdene har fått sammenhengende eiendommer fra innmark til fjellet.

fossekraft i lia

Delet mellom ytre Berg og Skjervik følger et bekkefar som kommer rett ned fra fjellet. Her er det også en liten foss som skal ha vært utnyttet til gårdskvern og trolig sagbruk. Fortsatt finnes her rester etter oppmuringer av dam.

Lokale utmarksveier

skogsvei og setervei ved Ve

fegate til Veshagan

Størst tilgjengelighet har det naturlig nok vært nord i området, nord for selve bratthenget og fjellskrenten. Den eldste og viktigste veien inn i utmarksområdet gikk etter kart fra 1825 å dømme fra Ve via Oreberg. Trolig er veien mot eiendommen Skogly en videreføring av denne. Dette var den gamle fegata som gikk i skillet mellom Mellom Ve og Søndre Ve mot Veshagan. Fegata ligger der ennå i dobbelt bredde, hvorav det søndre faret er i ferd med å gro igjen, mens den nordre brukes som vei til Skogly. I skogen bak Skogly er det tydelige far og oppmuringer etter veien videre vestover i lia og forbindelser til Eikelund. Også veien over Eikelund ser etter kart fra 1875 ut til å ha eldre tradisjoner. Dagens skogsbilvei nordover fra Holm stasjon er en utbedring av en eldre utmarksvei og har fått tilknytning til veien fra Ve.

sti langs delebekken, Siksaken

Lenger sør er forholdene for å ferdes opp i utmarka langt vanskeligere. Vest for tuna på Berg og Skjervik var den eneste kjente forbindelse i eldre tid en sti som følger den nevnte delebekken mellom Skjervik og Berg. Her kan folket på Berg ha tatt seg opp til platået i den tida de hadde seterdrift der. Men den skal ha vært for bratt for dyra. Den nærmeste muligheten skal ha vært Siksaken som går opp bak hyttfeltet på Øgarn.

hestevei i Skjerviklia

Tømmerdrift i nyere tid har ført til en del veianlegg i bratthenget. Da skogen på plataet ble kjøpt av en av brødrene på Skjervik (bnr 2) rett før siste krig, gikk disse i gang med å bygge tømmervei i Skjerviklia - helt opp til skogeiendommene på plataet. Veien ble bygd i løpet av 1940. Den har utgangspunkt i lia bak søndre Skjervik (bnr 1). Denne lia og de nederste jordene, har etter gårdsdelingen blitt liggende under bnr 2 som også har veirett over søndre Skjervik. Veien er et imponerende byggverk der den i små skjæringer og båret av tørrmurte forstøtninger, klamrer seg fast til bergveggen i stadig stigende nivå. Den er for det meste intakt, med unntak av ei lengre trebru over delebekken mot ytre Berg. Dette var en vei dimensjonert for hestedrift. Den ble avløst av en traktorvei etter krigen, en utbedring av veien over Skarsløkka. Dette gikk bruka i området sammen om. Det er også bygd en ny traktorvei i Skjerviklia, men den går kun så høyt det er drivverdig tømmer i lia.

Renna ved Øgarn

Tømmeret fra Skjervik-skogen inne i utmarka ble også tatt ut lenger sør, ved Herserenna, like nord for kommunedelet. Skjervik hadde fra gammel rettighet til «å renne» tømmer her. «Renna» som var en hestevei, gikk rett ned til Saltbubakken hvor det var tømmerlegge. Denne overgangen over jernbanen er i dag stengt.

Fisket

Fiske i sjøen, og særlig laksefisket har hatt betydning for gårdene fra gammelt av. Det har vært flere faste bunngarn langs stranda, men disse synes å ha gått ut av bruk for lenge siden. På svabergene på Halsen var det f.eks. garntørke.

Allfarveier*fra ridevei til Kongevei*

Veiene har spilt en sentral rolle i Sandes utviklingshistorie. I dette sørlige området er det først og fremst den nord-sør-gående hovedveien, den gamle *Kongeveien*, som har vært viktig. Den ble utbedret som en av landets første kjøreveier på 1660-tallet og bandt da Christiania, Drammen og Kongsberg til grevskapsbyene i Vestfold. Gjennom dette området betydde Kongeveien trolig bare en utbedring av en langt eldre allfarvei. Den gamle rideveien fra Sande og sørover til Botne og Holmestrand er beskrevet av biskop *Jens Nilsson* i 1593.

Kart fra 1772 og fra 1825 viser hvordan den eldste kjøreveien gikk. Forbi Ve og Holm ligger dagens E18 i den gamle veiens trasé, og følger trolig også i den gamle rideveiens spor. Men fra Holmsåsen og sørover helt til det store hyttefeltet Øgarn er E18 rettet ut og lagt vestenfor Kongeveien, som i dag ligger som parallell lokalvei gjennom hytte- og boligområdet. Kongeveien følger her stort sett innsida av bergknausene som ligger langs strandsonen. Den gir også tilgjengelighet til fjorden flere steder.

malmkjøring

Kjøring av malm til Eidsfoss verk og Jarlsberg verk var en viktig del av Sande-bøndenes vinterarbeid. Eidsfoss verk ble anlagt i 1697 og Jarlsberg verk i 1731. Det er kjent en rekke gruver og skjerp i Sande. Borgen-gruva regnes som den viktigste. Malmen ble kjørt til verkene. Gruvedriften var trolig på det største rundt 1770. Etter 1822 var det ingen drift lenger. Jernmalmen til Eidsfoss verk ble blandet med malm fra Arendal. Til å begynne med ble malmen tatt i land i Holmestrand og fraktet landeveien derfra, men fra omkring 1700 ble den losset på Holmsryggen under Skjervik hvor den ble lagret. På vinterstid ble den kjørt i malmsleder til Eidsfoss. Malmkjørene fulgte hovedveien nordover til Ve, men tok trolig av her og kjørte nordvestover gjennom Ve-tuna over til Stokke og Teien hvor de kom inn på Hanekleiva over til Hof. Den gamle veien gikk her temmelig

rett opp Hanekleivene. Vinterveiene gikk i størst mulig grad langs vassdrag og over islagte vann. Malm fra Holmsryggen ble også kjørt veien over Bergstigen lenger nord i Sande.

Gamle bryggeanlegg

Holmsryggen er en naturlig steinbrygge som ligger på Skjerviks del av Ødegården. I dette århundret har den vært badeplass og brukes i dag som campingplass.

Bergsbrygga

Bergsbrygga var en annen viktig lasteplass under seilskutetida. Her var det dyp havn som kunne ta store båter. Høy og trelast skal ha vært de viktigste varene som ble lastet her. Det finnes mange spor etter jernbolter i fjellet som viser hvor seilskutene var fortøyd.

vei over skogen til Hillestad

De gamle kartene fra 1700- og tidlig på 1800-tallet viser at utmarkssveien fra Ve til Oreberg også kan ha vært en mer allmenn forbindelse helt over til Hillestad.

jernbane og dampskip

Vestfoldbanen fikk plattform og stoppested på Holm i 1884, tre år etter at banen var åpnet. Det skal ha vært trafikken med alle sommergjestene til området som bevirket dette. Stoppestedet ble nedlagt i 1978, og stasjons-husa er revet. Det var også stoppested på Ve og Øgarn i åra 1929-1978. Allerede før jernbanen kom var det dampskipsforbindelse til Drammen.

Bolig- og fritidsbebyggelsen

plasser, småbruk og boliger

Dagens belte av bolig- og fritidsbebyggelse i strandsonen og langs konge-veien har trolig sin bakgrunn i eldre plasser og stuer som lå her. Gamle kart viser at dette området tidlig ble bebygd. Utover 1800- og 1900-tallet ble det skilt ut flere eiendommer til småbruk og boligformål. Stoppestedet på Holm førte til at det grodde fram bolig- og småbruksbebyggelse her. Det finnes imidlertid få hus bevart fra husmannstida. Den eldste bolig og småbruksbebyggelsen har vært gjenstand for mange bygningsmessige endringer og fornyelser. Men innimellom står enkelthus som er lite endret.

fritidsbebyggelsen

Utover 1800-tallet ble dette er populært *sommersted* for den voksende bybefolkningen, en utvikling som for alvor skjøt fart etter at det ble stoppested på Holm. Til å begynne med leide sommergjestene gjerne våningshuset på gårdene, mens gårdens brukere flyttet i bryggerhuset. Ganske tidlig ble det også bygd sommervillaer, først for de «kondisjonerte», seinere ble dette et yndet hytteområde for «vanlige folk». Blant de eldste sommerhusa som ble bygd i 1880-åra er Fridheim og Holmsvik ved Holmsåsen. Seinere er det skilt ut en rekke fritidstomter og bygd mange sommerhus og mindre hytter. De ligger dels spredt langs Kongeveien, dels samlet i felter.

Øgarn

Øgarn er et slikt felt som er bygd ut suksessivt og enkeltvis med små enkle hytter i hovedsak fra 1930-tallet av. Før var dette et skogsområde under Holm-gårdene mot kommunedelet i sør. Den første fritidsboligen i dette området skal ha vært den som ordføreren i Drammen satte opp nede ved stranda på Halsen i 1919. Også ved foten av «åkerholmetuna» til de gamle gårdene ligger det små hytter. Hyttebebyggelsen er et svært karakteristisk trekk ved bygningsmiljøet i dette området. De speiler sin tids byggeskikk gjennom en kontinuerlig utbygging over snart 100 år. Mange er godt bevart. Den har stor interesse både bygningshistorisk og sosialhistorisk.

Skoler

Den første skolen i Valle fjerdingen, som dette området tilhørte, ble bygd rundt 1860 ved Åsnesbakken rett nord for Ve. Denne skolebygningen står ikke lenger. Det gjør derimot Holm skole som ble bygd i 1899. Den ligger helt i nordkant av tunområdet på Holm og er godt bevart.

Krigsminner

Under 2. verdenskrig ble det av tyskerne planlagt ubåthavn ved Holmsåsen. Det ble påbegynt arbeid med å legge jernbanetrasé fra Ve. Skinner ble bare lagt på en kort strekning av traséen mellom jernbanen og E18. På Holmsåsen er det tydelige rester av den oppbygde traséen. Sidesporet til Holmsåsen ble tatt vekk ved omlegging til normalspor.

GÅRDER OG STEDER

Ve

gravhaug og funn fra jernalderen

Gårdsnavnet Ve tolkes som helligdom eller hellig sted. På disse gårdene er det gjort flere arkeologiske funn, men faste fornminner fra jernalder var før våre registreringer ikke kjent. I forbindelse med de arkeologiske registreringene for prosjektet i 1993 ble det imidlertid funnet en mindre langhaug på gårdstunet til Ve lille (gnr/bnr 6/1, 7/4, 8/2). På toppen av denne haugen står det i dag et lite drivhus. Ved prøvestikking i haugfyllen ble det konstatert mye kull. I følge opplysninger på gården skal det ha vært en grop i midtpartiet av haugen før drivhuset ble satt opp. Om dette er en gravhaug vites ikke, men andre funn gjort på lille Ve kan tyde på at det tidligere har ligget graver fra jernalderen her. Ved graving for en ledning ble det f.eks. funnet et tveegget (?) sverd med langt skjefte, 100 meter nordvest for husa. Funnet skal være ødelagt. En sverd-doppsko av bronse fra middelalder er også funnet på gården. Videre har man her funnet et spinnehjul i dyrkamark, 300-500 meter nord for gården. I forrige århundre ble det funnet to håndleddsringer av bronse, en nøkkel av bronse og en likearmet spenne av bronse i ei ur i gårdens utmark. I følge Sigurd Grieg må funnet på grunnlag av den likearmete spennen henføres til det 900-tallet. Slike gjenstander kan ofte opptre i graver, men dette funnet er tolket som et skattefunn på grunn av funnomstendighetene.

jernalderbosetning?

De mange arkeologiske funnene på Ve tyder på at det allerede i jernalderen var en fast bosetning her. De eldste gårdene kan ha ligget på høyderyggen der dagens hus ligger eller mer tilbaketrukket mot lia i vest i det området som seinere ble et typisk husmannsplassområde. Kanskje finnes restene etter disse jernalderboplassene under dagens åkerjord i områdene rundt Ve-tuna.

tunklyngen på Ve

Tunklyngen på Ve består i dag av *lille Ve* lengst nord, *mellom Ve* og *søndre Ve*, som alle drives som gårdsbruk, samt den delen som ble kalt *Nerigårn*, hvor det ikke lenger er fastboende. Delingen av Ve-gårdene går langt tilbake. De tre matrikkelgårdene indikerer at delingen i tre gårder har vært stabil gjennom nedgangstida etter svartedauden. I 1604 sier kildene at lille Ve var forenet med en av de andre gårdene, mens matrikkelen fra 1647 nevner tre brukere på Ve. Alt på 1600-tallet var det trolig blitt enda flere driftsenheter i tunklyngen. Delinger utover 1800-tallet førte til bruksetableringer utenom det gamle tunområdet. Bl.a. ble Bergan Ve, hvor tunet ligger øst for E 18, skilt ut i 1833. Også Eikelund, med gårdstun vest for tunklynga, skriver seg fra andre halvdel av 1800-tallet. Fra lille Ve ble det utover 1800-tallet skilt ut mange småbruk.

Gårdsbebyggelsen i tunklyngen på Ve ligger samlet og i en relativt tett rekke på tunhøyden. De fleste husa er som vanlig orientert nord-sør etter terrenget. Tunklyngen bygger etter all sannsynlighet på svært på lange tradisjoner. Jens Nilsson nevner i 1593 to Ve-gårder «*liggendis paa den hogre hand ret hos huer andre*». Gamle kart viser samme lokalisering som

nå, og har på en eller annen måte markert at det var mange gårdstun eller hus her. I dag er et slikt tett bygningsmiljø svært sjeldent og trekker linjene tilbake til tida før jordskifte og tunutflytting. Det samlede alderspreget forsterkes av at flere av bygningene har høy alder og høy autentisitet.

Eikelund

Eikelund som ligger vest for tunklyngen på Ve, har et tidstypisk sveitserstilstun fra 1880, med middels autentisitet.

Plassbebyggelse på Ve

nedre Vear

I skogkanten og i skogen vest for tunklyngen på Ve er det registrert tre mindre bolighus som direkte eller indirekte dokumenterer gammel plassbebyggelse. Lengst vest i Veshagan, ved gamleveien mellom Oreberg og Ve ligger ei stue kalt nedre Vear eller Hagan. Stua ble flyttet hit rundt midten av 1800-tallet. Den står i dag til nedfalls, men på grunn av sin høye autentisitet har den stor dokumentasjonsverdi.

under Veshagan

I skogbrynet i Veshagan rett vest for tunklyngen har Ve-gårdene i lang tid hatt flere av sine husmannsplasser. Her på hver side av den gamle fegata hadde Søndre Ve og Mellom Ve plassene *Toresløkka* og *Lindenga*, hvor husa er revet for lenge siden. I det samme området fikk en tidligere husmann fra skogplassen *Vear* under lille Ve bygsle tomt og bygge seg hus som ble kalt *Vearstua*. Dette må ha vært i andre halvdel av 1800-tallet. Seinere er denne eiendommen blitt skilt ut som *Skogly*. Her står i dag et tomra bolighus og uthus, begge har stor grad av autentisitet. Opplysninger om datering er noe sprikende. Bolighuset har preg av å være satt opp rundt århundreskiftet, men trolig av et eldre hus. Uthuset kan godt ha vært ei eldre stue på stedet. Husa ligger i dag som en liten boligeiendom med eldre frukthage til.

Skogly

Lindengstua

En annen liten stuebygning står et stykke nord for Skogly, også den i skogbrynet. Dette kan ha vært Lindengstua (kalt Hammerstua ved SEFRAK-registrering). Huset skal være fra 1878. Det har stor grad av autentisitet, men er ute av bruk og truet av forfall. Det ligger i dag i skjul av småskog. Både ved enkeltbygninger og ved sin beliggenhet i forhold til Ve-tunet dokumenterer Skogly og Lindengstua småkårsbebyggelse.

Holm

Tre Holm-gårder ligger etter hverandre videre sørover fra Ve. De ligger på åkerholmer som stikker opp over det flate dyrkingsområdet. Gårdene ligger mellom E18 og jernbanen. Den fjerde Holm-gården ligger mot fjorden et stykke øst for E18.

Holm var udelt til 1839. Fram til 1850-tallet ble gården delt i de fire bruksenheter som preger gårdsmiljøet i dag; *søndre, nordre, østre og vestre Holm*. Mellom nordre Holm og søndre Ve har det vært en del sameie, slik at nordre Holm i dag matrikuleres sammen med søndre Ve. På østre Holm øst for E18 ble det bygd lensmannsbolig med arrest, trolig rundt 1860. I dag er det bare et lite stabbur igjen her som forteller at dette var et gårdsbruk. De andre Holm-gårdene har bevart mer av den eldre gårdsbebyggelsen. Nordre og søndre framstår som tradisjonelle gårdstun med driftsbygninger bevart. De ligger etter hverandre på den mest markante av de karakteristiske høyderyggene. Trolig ligger tunet til søndre Holm som der bebyggelsen til den gamle, udelte Holm-gården lå. Selv om det er her vi finner det eldste og mest komplette bygningsmiljøet, er husa er imidlertid neppe særlig eldre enn ca 1850. Vestre Holm (3/2) ved stasjonen knyttes til ødegården *Sakserud* som skal ha ligget i dette området.

Her er det innhus fra mellomkrigstida, og et moderne redskapsskjul som har erstattet den eldre driftsbygningen.

steinalderlokalitet og løsfunn

Som nevnt har områdene omkring Holm i deler av steinalderen vært et egnet bosetningsområde. Man må derfor kunne forvente å finne spor her etter en steinalderbosetning, kanskje særlig i dagens dyrkamark. Vi kjenner dessuten til at det allerede er gjort flere slike funn i disse områdene. På eiendommen Fjellbu av Holm skal det under utgravning av en hyttetomt være funnet et nakkestykke av en trinnøks. Ikke langt unna, men på eiendommen til Ve søndre ble det i forbindelse med undersøkelsene for prosjektet «Modernisering av Vestfoldbanen» registrert en urørt steinalderlokalitet i 1993. Lokaliteten ligger i et skogsområde ca. 30 m.o.h. Ved Holm stasjon skal det være funnet en slipestein av rød sandstein, også denne datert til steinalderen.

spinnehjul

På samme eiendom som nakkestykket av trinnøksten ble funnet kom det for dagen et spinnehjul av kleberstein i 1961. Spinnehjulet ble funnet i sørenden av en bergrygg, og hadde en lys- og mørkspettet noe ru overflate. Hjulet var videre sirkelformet med et svakt konisk hull i midten. Den ene sideflaten var svakt buet, den andre flat. Spinnehjulet oppbevares privat.

Holm stasjonsområde

Det har grodd fram en del boligbebyggelse langs veien forbi Holm stasjon. Som nevnt ble Holm stoppested i 1884 og seinere stasjonssted. Dette ga grunnlag for en viss bolighus- og småbruksetablering. Her slo det seg ned håndverkere og etterhvert mange jernbanefolk. Det eldste huset her i dag er Granum fra 1890 med et lite bolighus og uthus i sveitserstil - i hovedtrekk godt bevart. Den øvrige bebyggelsen er fra mellomkrigstid og etterkrigstid.

Håkonstua

Vest for Holm stasjon ligger en gruppe bolighus i skogbrynet, der veien fra Holm mot Oreberg svinger nordvest inn til utmarka. I hovedsak er bebyggelsen av yngre dato, men noen er ombygde eldre hus. Det første huset her var Håkonstua, som trolig var plass under Holm opprinnelig, men siden lå til Skjervik. Den står her ennå, i svært ombygd skikkelse, men deler av huset skal være svært gammelt.

Skarsløkka

Skarsløkka skytebane ble anlagt i 1945. Det sto et lite hus her da som en skomaker fra Strand bygde på sine eldre dager. Dette var bare bolig. Det foreligger ingen opplysninger om at det var eldre plassbebyggelse i området.

Skjervik

Skjervik var udelt fram til 1832, med unntak av Ødegården. I løpet av 1830-tallet ble den delt i de tre bruksenhetene som preger gårdsmiljøet i dag; *mellom, nordre og vestre Skjervik*. Som på Holm og Ve ligger de på rad nordsør i landskapet, men en dyp ravedal skiller søndre Skjervik fra de to andre. Trolig er det tunet til mellom Skjervik som representerer stedet for den eldste bebyggelsen på Skjervik. Her sto det til lenge etter krigen et våningshus visstnok fra 1600-tallet. Søndre Skjervik skal ha blitt anlagt der «Plassen», en av de gamle husmannsplassene lå.

De tre bruka framstår alle som tradisjonelle tun i gårdslandskapet, og det er eldre driftsbygninger i alle tun. Størst interesse har driftsbygningen på søndre Skjervik, som dels kan være fra 1840, og er blant miljøets eldste, samt den svært opprinnelige sveitserlåven på nordre Skjervik. Det er gan-

ske nye våningshus på både mellom Skjervik og søndre Skjervik. Selv om bygningsmiljøet er noe uensartet på Skjervik-gårdene, ligger husa med en fin rytme i landskapet og er viktige for helhetsvirkningen. De dype rainedalene med tradisjonelt beitelandskap helt inn mot tunområdene er også et berikende element i dette gårdslandskapet.

gravfunn fra jernalderen

At det kan ha bodd mennesker på Skjervik i yngre jernalder vitner troligst kjent gravfunn fra denne gården om. I en haug her ble det nemlig funnet 6 pilespisser, stykker av en skjoldbule, et stykke av en jernkjele, et mindre knivblad, rembeslag, levninger av klinknagler og spiker, stykker av en jernkjele, fragment av et skiferbryne og et bismelodd av stein. Gjenstandene er en gang i løpet av vikingtid lagt som gaver i graven til en mann, høyst sannsynlig en som har bodd på Skjervik.

overpløyde gravhauger?

Ca. 100 m nordøst for tunet på Skjervik (gnr 2/5, 3/6) i dyrkamark ble det ved flyfotografering i 1993 registrert vegetasjonsspor. De markerte seg som ringer i åkeren, hvorav 3 ligger på rekke nord-sør, mens en ring ligger kant i kant og øst for den sørligste av de tre. Dette kan være fotgrøftene fra overpløyde gravhauger fra jernalderen.

løsfunn

Andre funn som antyder at det har bodd mennesker på Skjervik i forhistorisk tid er funnet av et kvartsbryne fra yngre jernalder. Funnstedet for dette funnet skal ha vært ei myr. Videre er det funnet flere gjenstander fra steinalderen på gården, bl.a. en kølle av stein og en tilhoggerstein.

Ødegården

Tunet på Ødegården, som ble skilt ut av Skjervik alt i 1821, lå til Kongeveien, med innhus og uthus på hver side av veien. Driftsbygningen er revet og innhusa er enten svært ombygd eller erstattet med nye, slik at stedet i dag ikke lenger framstår som gårdsbruk.

Ytre Berg

Gårdsbruket Berg har som nevnt forblitt udelt. Her finner vi et tradisjonelt tun med mange hus i aldersspredning. Bryggerhus og stabbur som er «gamle», et like gammelt framhus som er bygd om i sveitserstil og en tradisjonell låve i typisk etterkrigsform. I hovedtrekk er alderspreget bevart. Med sin svært markerte beliggenhet på den oppstikkende bergryggen er tunet et viktig element i landskapet.

ringer i åkeren?

Ved flyfotografering i 1993 ble det observert vegetasjonsspor i form av diffuse ringer i dyrkamark, ca 200 meter sør for gårdstunet. Det er foreløpig uklart om dette kan være fotgrøfter fra overpløyde gravhauger. Det er ikke kjent jernalderfunn fra denne gården.

steinalderfunn

Markerer man 20-meters koten på kartet ser man at området der gården Berg ligger i dag var et nordvendt nes med viker både på vest- og østsida i yngre steinalder. På samme måte som ved Holm har forutsetningene for bosetning derfor vært tilstede, og også her har man også funnet redskaper som kan dateres til steinalderen. Foruten slipesteinen av rød sandstein (nevnt under Holm) har man funnet ei lita steinøks uten hull og et langt stykke av grå skifer på gården. Opplysninger om nøyaktige funnsteder er ikke kjent og trolig er gjenstandene framkommet ved jordarbeid.

VURDERING

landskap og strukturer

Møtet mellom Sandesletta, Sandebuktas kystlinje og den såkalte Holmestrandsveggen utgjør de landskapsmessige hovedelementene i kulturmiljøet. Samtidig er området det sørligste ytterpunktet i jordbruksbygda Sande. Dette gir rammen om et kulturlandskap med stort særpreg. Områdets eiendomsstruktur, kulturlandskap og bygninger er resultatet av en lang bosetningsutvikling. Ikke alle, men mange ledd i denne historiske prosessen kan la seg lese i dagens kulturlandskap. Kulturminner knyttet til jordbruk, skogbruk, ferdsel, fritid og boligbebyggelse ligger som klare, delvis atskilte elementer i landskapet og forteller om bruken av naturressursene.

gårdslandskap

Her finner vi et gårdslandskap hvor de karakteristiske, langstrukne «åkerholmetuna» er særlig tydelige. I en fin rytme ligger tunene etter hverandre på den smalnende jordbruksstrima mellom fjellet og sjøen. Dette er et typisk element i Vestfolds kulturlandskap, men er ellers mest utbredt sør for Holmestrands-massivet. Tunklyngen på Ve eksponerer denne tunformen på en særlig fin måte. Trolig kan historien til Ve-tunet trekkes svært langt tilbake i tid. Ve-tunet gir både ved struktur og enkeltbygninger stor historisk dybde til området. Kulturminner som dokumenterer plass- og småkårsbebyggelsen gir dessuten kulturlandskapet ved Ve en i dag sjelden sosialhistorisk dimensjon.

veifar

Ved Ve og ved Skjervik og Berg finnes veifar og stier som viser sammenhengen mellom gårdsbruk og utmarksressurser og som har verdi i formidlings- og friluftssammenheng.

Den gamle allfarveien nord-sør gjennom fylket går uberørt av større moderne utbedringer over et langt parti. Den har historisk verdi og opplevelsesverdi.

fritidsbebyggelse

Fritidsbebyggelsen representerer en relativ ny ressursutnyttelse av området. Like fullt gir den et bilde av en kontinuerlig utvikling på over 100 år og har stor kulturhistorisk interesse.

fornminner

I ei slik fulldyrka jordbruksbygd vil mange av fornminnene allerede være fjernet og opplevelsesverdien vil i særlig grad være knyttet til landskap og nyere tids kulturminner. Fornminner og arkeologiske funn har her størst verdi som kildemateriale. Sammen med gårdsnavna er fornminnene alltid en viktig kilde til kunnskap om den eldste bosetningshistorien. Det vil f.eks. her være spesielt interessant å studere dette området som et i jernalder mer marginalt område i forhold til den mer rike Sande-bygda. Samtidig peker områdene rundt Ve og tolkningen av dette gårdsnavnet seg ut i forbindelse med sentrale problemstillinger omkring kult- og sentrumsfunksjoner i forhistorisk tid.

Virkning og konfliktvurdering

Alternativene

Det foreligger forskjellige alternativer nordfra og sørfra som kan kombineres med hverandre ved Holm. Nordfra Sande stasjon kommer alternativ D3 langs eksisterende trasé. De øvrige alternativene D4a, D4b og D4c følger skogkanten sørover vest for Ve-gårdene. Sørover er det to hovedalternativer. Det østre alternativet E1 (i silingsrapporten kalt alternativ 1) går i tunnel til Sjøskogen i Holmestrand. Det vestre alternativet kalles E2 (i silingsrapporten alternativ 2) og er et langt tunnelalternativ som først når dagen ved Fegstad i Våle.

ALTERNATIV D3 - (E1)

Banen ligger på fylling med 2-7 meters høyde øst for Ve-tunet. Gårdsveien til Ve forutsettes omlagt med kryssing under banen, noe som kan gjøres relativt lett da traséen her ligger ca 5 meter over dagens vei.

Ve-gårdene

Jernbanetraséen vil ligge svært nær tunet på Ve. Fordi den ligger på fylling vil traséen komme til å konkurrere med det karakteristiske høydedraget som gårdene ligger på. Ve er et svært interessant gårdstun høyt alderspreg og med en struktur typisk for Vestfolds «åkerholmetun». Barrieren som høyhastighetsbanen danner mot øst er av en helt annen karakter enn dagens bane hvor passering skjer i plan. Fylling og støyskjermings tiltak vil stenge for visuell kontakt opp til bebyggelsen og ut fra tunet, noe som rammer opplevelsesverdien alvorlig og utgjør en stor konflikt.

Fjerning av dagens bane vil derimot være gunstig for denne opplevelsen. Gården mister dessuten en av de to barrierene mot sjøen. E18 er under omlegging og trafikken her vil reduseres om få år, noe som betyr mindre barriereeffekt også her.

Dyrkamark områdene på nord- og østsida av Ve-gårdene forventes å ha et potensiale for bosetningsspor fra forhistorisk tid og middelalder.

Sørover mot Holm ligger traséen i bakkeplan. Det medfører at veien inn til boligområdet må senkes under jernbanen.

Holm

Dette gir store utslag på begge sider, og rammer boligmiljøet rundt. Eventuelt kan forbindelsen opprettholdes med en mindre undergang for gående, mens det anlegges ny vei langs jernbanen opp til kryssingen ved Ve. Dette vil også ha negative konsekvenser for Ve.

I områdene omkring Holm kan det være spor etter jordbruksbosetning i steinalder og jernalder, bl.a. under åkerjorda.

Forbi Skjervik-gårdene ligger traséen noen meter lenger øst enn dagens trasé for å rette ut kurven her. Videre sørover følger traséen jordekanten ved foten av lia før den går inn i skjæring gjennom skogen nordøst for hytteområdet på Ødegården.

Skjervik

Ravinedalen mellom Skjervik gnr/bnr 2/1 og Skjervik-gårdene ligger nord er et svært fint kulturlandskapselement. Inngrep som rører ved denne kan medføre konflikt, men det bør være mulig å legge banen her uten for store terrengvirkninger. De siste par hundre meter før tunnelpåhogget ligger

banen i fjellskjæring og har stor mulighet til å dekkes av vegetasjonen rundt.

Områdene nord og øst for tunnelpåhogget ved Skjerviklia regnes for å ha potensiale for funn fra forhistorisk tid.

ALTERNATIV D4a - (E1)

Veshagan

Traséen ligger rundt 50 meter innenfor skogbrynet i Veshagan, 4-10 meter dyp skjæring i fjell. Ved Skogly kommer traséen ut av skogen og tangerer terrengnivå. Særover over jorder og skogholt går traséen i skjæringer på rundt 5 meter mot Holm.

Konfliktene ved dette alternativet ligger dels i den barrieren som dannes mellom innmark og utmark, dels i de kulturminner i skogbrynet som berøres direkte. «Fegata» som går fram til Skogly krysses i plan, det samme gjelder driftsveien mellom Ve og Eikelund som fortsetter opp i utmarka. Husmannsplassen Lindengstua blir liggende på østkanten av traséen, mens Skogly ligger på vestsida. Den landskapsmessige sammenhengen mellom tidligere husmannsplasser og gårdstun brytes opp. Vilkårerne for at kulturminnene bevares blir svekket ved miljøbelastningen. Flytting av husa vil muligens kunne avbøte konflikten.

Områdene vest for Ve regnes for å ha potensiale for bosetningsspor fra jernalder og middelalder, området nordvest for gamle Holm stasjon regnes for å ha potensiale for bosetningsspor fra steinalder, noe som representerer mulighet for konflikt.

Holm - Skjervik

Ved Holm når traséen bakkeplan. Veien inn til boligbebyggelsen legges under jernbanetraséen, rett øst for Solheim (3/22). Banen ligger her på fylling opptil 5 meters høyde før den går inn i skjæring i skogbrynet. Fra ravedalen ved Skjervik og særover følges samme trasé som D3 - E1.

Banen ligger på lave fyllinger og skjæringer. Baneretningen er sammenfallende med trekkene i landskapet, noe som disponerer for god tilpasning. Nærhet til Solheim (3/22) vurderes ikke som noen konflikt. Omlegging av veien vil gi den nytt preg, men dette er en konflikt som kan vendes til noe positivt ved å gi undergangen en god utforming.

Områdene nord og øst for tunnelpåhogget ved Skjerviklia regnes for å ha potensiale for funn fra forhistorisk tid.

ALTERNATIV D4b - (E1)

Veshagan

Traséen kommer nordfra i en dyp skjæring i skogbrynet i Veshagan, rundt 500 meter vest for Ve-gårdene. Skjæringen ligger for det meste i fjellgrunn 10-14 meter under bakkeplan. Et par hundre meter nord for Veås vil skjæringa ligge i løsmasser, før traséen igjen når fast fjell og går inn i tunnel under Veås.

Områdene vest for Ve-tuna regnes for å ha potensiale for funn av bosetningsspor fra forhistorisk tid og middelalder.

På grunn av stor skjæringsdybde medfører forslaget omfattende terreng-inngrep i overgangen mellom innmark og utmark. Forslaget forutsetter riving av bebyggelsen på Skogly, en bolig med opprinnelse som husmannsplass og med tidstypisk bebyggelse. Plassens karakteristiske

beliggenhet i skogkanten vil forstyrres av inngrepet, og flytting av husa vil neppe kunne avbøte konflikten fullt ut.

Driftsveien fra Ve til utmarka overskjæres rett nord for Veås. Bruløsning her gir tilfredsstillende konfliktavbøting.

Løsmasseområdene nord for Veås regnes for å ha et potensiale for funn av bosetningsspor fra steinalderen.

Veås - Skjerviklia

Sør for Veås går traséen i skjæring, og når terrengnivå rett sørvest for boligområdet og følger terrenget ca 1700 meter. I Skjerviklia ligger traséen inn mot foten av åsen og gir høye, sannsynligvis ensidige skjæringer på 10-15 meter. Tunnelpåhogget ligger inne i skogen med skjæring på over 25 meter ved åpningen.

I skogsområdene rett sør for Veås kommer traseen i direkte konflikt med automatisk fredet kulturminne, en steinalderboplass. I dette området er det mulighet for flere forhistoriske bosetningsspor.

Skjæringene ligger i overgangen mellom innmark og utmark, for så vidt en gunstig plassering fordi det følger en eksisterende grenselinje i landskapet. Men her vil traséen kunne gi store eksponerte skjæringer ut mot jordbruksarealene. Dette virker skjemmende på opplevelsen av dette spesielle flate kulturlandskapet med gårder og åkerholmer som avgrenses så klart av fjellmassivet og skogkledder ller i vest.

Områdene nord og øst for tunnelpåhogget ved Skjerviklia regnes for å ha potensiale for funn fra forhistorisk tid.

ALTERNATIV D4c - (E2)

Dette alternativet følger samme trasé som D4b nord for Veås. På sørsida av åsen fortsetter linja rett fram mot foten av åsen omtrent i terrengnivå og går direkte inn i tunnel diagonalt på «åsveggen».

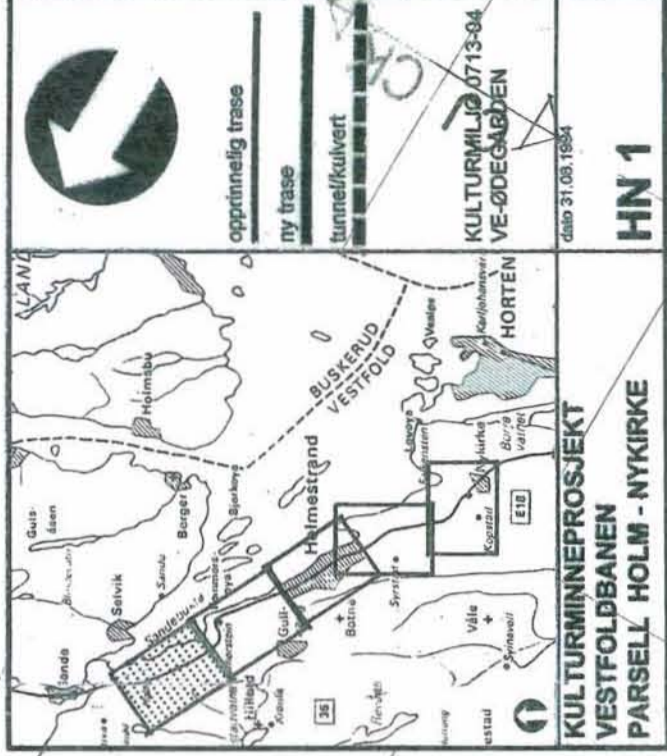
Konfliktene blir de samme som for alternativ D4b nord for Veås. Også rett sør for Veås blir virkningene de samme, men traséen går direkte inn i tunnel uten skjemmende langsgående skjæringer i lia.

Jernbanen som kulturminne

Jernbanen har i liten grad etablert nye strukturer i landskapet utover at eiendomsforhold til en viss grad er regulert langs linja. Bare stasjonsstedet har direkte fysisk sammenheng med selve linja, men stasjonsbygningen er revet og sammenhengen må anses som brutt. Fjerning av jernbanespetet vurderes ikke som noen stor konflikt.

KONKLUSJON

D4a er det alternativet som ser ut til å kunne ivareta kulturminne- og kulturlandskapsmessige hensyn best. D4c foretrekkes framfor D4b mens D3 anses for å være det mest konfliktfylte.

 opprinnelig trase

 ny trase

 tunnel/kulvert

 KULTURMILJØ 0713-04

 VE-ØDEGÅRDEN

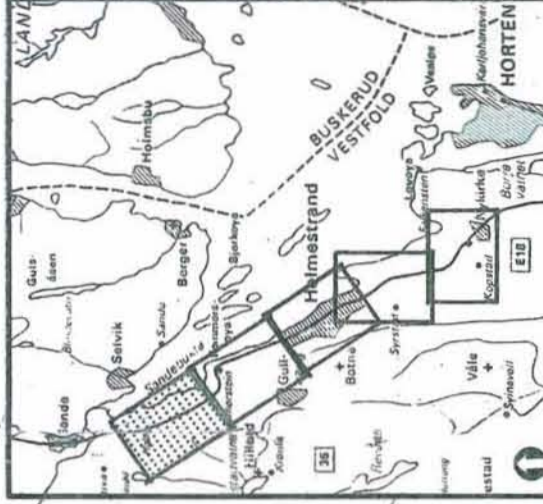
 dato 31.03.1984

HN 1

KULTURMINNEPROSJEKT

VESTFOLDBANEN

PARSELL HOLM - NYKIRKE

037 ↗

 036 ↖

